
DR. JAN SLAVÍK K PŘÍPADU PROF. DR. JAROSLAVA PROKEŠE

Josef Kollmann

Jak známo, ředitel Archivu ministerstva vnitra prof. dr. Jaroslav Prokeš byl ihned po osvobození v květnu 1945 zbaven revolučním způsobem svého místa a potom bylo nutno jeho údajná provinění, jichž se měl dopustit, prokázat tak, aby obstálo po právní stránce. Záležitost se pak rozrostla do velkých rozměrů, protože byl podroben nelítostné kritice nejen jeho postoj za okupace, nýbrž i způsob vedení archivu po odborné stránce a vůbec celá jeho činnost jako archiváře.¹ Tím byl do ní zatažen bezděčně a jistě i nechtěně také dr. Slavík², protože na přetřes přišla i otázka Ruského zahraničního historického archivu, v jehož čele do roku 1939 stál. Jeden z hlavních Prokešových odpůrců profesor Václav Vojtíšek mu vytkl ve svém obviňujícím oznámení (či spíše udání) mezi jiným také to, že ve své velikášské snaze zvětšit neúměrně Archiv ministerstva vnitra převzal i tento ruský archiv a že tak učinil po odvolání jeho ředitele dr. Slavíka.³ Mnohem nebezpečnější bylo obvinění, byť se nedostalo do oficiální obžaloby, že tento archiv převzal také proto, aby byl dr. Slavík odstraněn. O něm se hovořilo v archivních kruzích a jako každá pomluva poškozovalo Prokešovu pověst.

Aby bylo možno posoudit oprávněnost těchto obvinění, je třeba říci nejprve několik slov o Ruském zahraničním historickém archivu.⁴ Založila jej roku 1923 pražská organizace ruské emigrace Zemgor, která se toho roku rozhodla věnovat část svých finančních prostředků, které jí poskytovalo ministerstvo zahraničních věcí na podporu ruských emigrantů, na zřízení vlastního archivu. V naší zemi se již tehdy nacházelo množství archivního i dokumentačního materiálu z předrevolučního i porevolučního období, který sem přivezli ruští emigranti, o nějž bylo nutno se postarat, neměl-li utrpět škody. Původně se nazýval Archiv ruské revoluce. Je třeba říci, že v té době existoval již na ministerstvu zahraničních věcí archivní celek nazvaný Ruské archivy. Byl to archiv dr. Václava Girsy, plnomocníka československé vlády pro Rusko se sídlem ve Vladivostoku, a archivy jemu podřízených zmocněnců v jednotlivých oblastech Ruska (hlavně sibiřských) a pro Mandžusko. Roku 1921 ho čeští legionáři převezli do Prahy. Byl po výtce české provenience, byť i v ruských krajích vzniklý, kdežto onen ruský archiv zřízený Zemgorem byl provenience výhradně ruské, ukrajinské a běloruské. Proto také nikdy nedošlo k jejich spojení a vlastně nikomu ani něco takového nepřišlo na mysl. Základ Ruského archivu v držení Zemgoru

tvorily, jak již bylo naznačeno, písemnosti a tisky přivezené sem ruskou emigrací, a postupně se rozrůstal cílevědomou sběratelskou činností. Dr. Girsu působil nadále ve vysoké funkci na ministerstvu zahraničních věcí. Roku 1923, v době založení archivu Zemgoru, byl šéfem československého zastupitelského úřadu v Moskvě.⁵

Nově zřízený archiv se záhy osvědčil a získal uznání. Ministerstvo zahraničních věcí mu nadále poskytovalo prostředky v rámci tzv. ruské akce (to jest na podporu ruské emigrace) a jmenovalo do něho svého zástupce. Tehdy zde také začal působit dr. Slavík (v letech 1913–1920 profesor reálky na Kladně, dále na různých pražských středních školách), který měl na rozdíl od většiny našich historiků výhodu v tom, že ovládal ruský jazyk. Pravděpodobně se tedy podílel od samého počátku na jeho budování.⁶ Archiv zůstal v majetku Zemgoru až do 31. března 1928, kdy ho převzalo do své správy ministerstvo zahraničních věcí a stalo se jeho výhradním vlastníkem. Při té příležitosti byly vydány stanovy, podle nichž bylo úkolem archivu uchovávat, získávat a přejímat do úschovy archivní materiál a dokumenty k dějinám ruského politického a revolučního hnutí 19. a 20. století. Kromě toho shromažďoval i noviny důležité pro týž obor a budoval také knihovnu se stejným zaměřením. K archivu dále patřily jako další součásti Archiv a muzeum Ukrajinců, od roku 1930 přejmenovaný Ukrajinský historický archiv, Kubáňský zahraniční archiv založený roku 1925 a roku 1930 spojený s Ukrajinským archivem, Běloruský zahraniční archiv vzniklý roku 1928 a konečně jako depozit Archiv donských kozáků. Tehdy také dostal oficiální název Ruský zahraniční historický archiv. Jeho ředitelem se od roku 1925 stal dr. Slavík.

Archiv se pak v dalších letech klidně vyvíjel a zdárně působil pod Slavíkovým vedením až do roku 1938, kdy s ním nastala rozhodující změna; ta nás již přibližuje našemu tématu. Jak známo, mnichovským diktátem bylo velmi okleštěno území naší republiky a tudíž značně klesl i početní stav obyvatelstva. Tím se přirozeně snížily i státní příjmy a stát byl náhle postaven před nepříjemný úkol snížit výdaje. Jak to ve svém pomnichovském projevu k národu výstižně vyjádřil prezident dr. Edvard Beneš, zchudli jsme. Všechna ministerstva byla proto nucena připravovat pro nastávající rok 1939 úsporný rozpočet. Činilo tak i ministerstvo zahraničních věcí a v souvislosti s ním připravovalo omezení rozsahu své působnosti. Jako jeden z kroků v tomto směru se rozhodlo zbavit se Ruského zahraničního historického archivu. Nabídlo ho nejprve ministerstvu školství, avšak to jej odmítlo převzít, což bylo docela pochopitelné, protože nemělo ani vlastní ani žádný jiný archiv. O tomto jednání nevíme nic bližšího, protože se o něm nedochovaly žádné doklady.

Potom se ministerstvo zahraničních věcí obrátilo na ministerstvo vnitra a dopisem z 3. prosince 1938 ho požádalo, aby převzalo Ruský archiv do své správy, neboť, jak se uvádělo, vůbec nesouvisí s jeho působností. Uvedlo přitom, aby byla žádost pro ministerstvo přijatelnější, že by nenamítalo, aby Ruský archiv zůstal prozatím, až do rozhodnutí o jeho definitivním umístění, na dosavadním místě v Toskánském paláci.

Ředitel Archivu ministerstva vnitra prof. dr. J. Prokeš, byv požádán o vyjádření, projevil zásadní souhlas s převzetím a uvedl, že proti převzetí archivu, který má mimořádnou politickou a vědeckou cenu, není sice z odborných důvodů námitek, ovšem za předpokladu splnění dvou podmínek. Totiž že v Archivu ministerstva vnitra nebudou organizovány dva archivy, nýbrž že správa převzatého archivu bude svěřena řediteli přebírajícího archivu, a že Ruský archiv zůstane uložen na dosavadním místě v Toskánském paláci do té doby, než bude vyřešena otázka konečného umístění Archivu ministerstva vnitra. Předpokladem by byl samozřejmě souhlas personálního a rozpočtového oddělení.⁷

Splnění první Prokešovy podmínky by ovšem znamenalo zrušení Slavíkova ředitelského místa. Ztráta vedoucího postavení by ho přirozeně poškozovala, i když by byl spolu s ostatním personálem ruského archivu převzat do služeb ministerstva. Nevíme, zda se dr. Slavík o těchto Prokešových podmínkách dověděl, a pro mezeru v přístupných pramenech ani není možno zjistit, zda ministerstvo vnitra s nimi seznámilo ministerstvo zahraničních věcí.

Prezidia obou ministerstev se podle všeho ještě během prosince 1938 předběžně dohodla o převzetí Ruského archivu dnem 1. ledna 1938, avšak fakticky k realizaci tohoto plánu nedošlo, protože se proti tomuto řešení vyskytly námitky, což přivodilo další komplikace a jednání. Jakmile se dr. Slavík dověděl o úmyslu svého rezortu odevzdat Ruský archiv ministerstvu vnitra, postavil se energicky proti a snažil se tomu všemožně zabránit; učinil v tom směru vše, co bylo v jeho možnostech. Nedatovaným dopisem⁸ se obrátil na předsednictvo Slovanského ústavu jakožto protektora Ruského zahraničního historického archivu se žádostí, aby intervenoval u československé vlády v této věci. Uvedl v ní, že tento archiv nesouvisí vůbec s ministerstvem vnitra ani s jeho archivem a že přitom nebylo dbáno podmínek, za nichž ministerstvo zahraničních věcí archiv od Zemgoru převzalo, dále že jeho činnost bude u nového rezortu ohrožena. Doslova emfaticky pravil „ústav, který si dobyl světového jména, ocitá se vydáním do rezortu nekompetentního ve zříceninách“.⁹ Intervence Slovanského ústavu, uskutečnila-li se vůbec, nevedla k žádnému výsledku podle přání dr. Slavíka. Ten potom navrhl, aby Slovanský ústav přímo převzal Ruský zahraniční historický archiv do své správy. Návrh byl však zamítnut s odůvodněním, že ústav nemá dost místa na jeho uložení. Kromě toho zřejmě nechtěl přebírat nové

úkoly a rozšiřovat svou působnost na archivní pole přesahující rámec jeho poslání. Krátce shrnuto, o jmenovaný archiv neprojevil při této příležitosti nejmenší zájem.

Tím se však nespokojil a především se snažil zvrátit rozhodnutí u vlastního rezortu. Argumentoval tím, že převedením na vnitra bude Ruský archiv ubit, že ruská emigrace má tradiční odpor vůči ministerstvu vnitra jakožto představiteli policejní moci, že přestane dodávat archivu své knihy a dokumenty, popřípadě již odevzdané knihy žádat zpět a konečně že ministerstvo vnitra má v úmyslu odstranit i jeho (Slavíka). A nejen to, do záležitosti zaangažoval i bývalé ministry profesora Kamila Kroftu (donedávna ministra zahraničních věcí) a Jaromíra Nečase. Ti v té věci skutečně intervenovali, avšak nic nezmohli. Prezídium ministerstva zahraničních věcí jim v odpověď pouze doporučilo, aby se snažili docílit u ministerstva školství, aby Ruský archiv převzalo do své správy. V tom směru se skutečně jednalo. Prezídium ministerstva zahraničních věcí působilo rovněž v tom smyslu na ministerstvo školství a podle vlastních Slavíkových slov toto jednání bylo již bezprostředně před zdarem. Proti převedení archivu na školství neměl námitky ani dr. Slavík, ani nikdo z intervenujících, a i ruská emigrace by s tím byla podle dr. Slavíka souhlasila. Do záležitosti zasáhl nečekaně sám ministr dr. Chvalkovský, který vzkázal 13. ledna prezídiu, že si přeje, aby Ruský archiv zůstal nadále při ministerstvu zahraničních věcí. To bylo zajiště překvapení! Ministr Chvalkovský, jemuž se podsouvalo, že iniciativa odevzdat Ruský archiv vycházela od něho¹⁰, byl naopak rozhodně proti tomu. Avšak prezídium trvalo na svém návrhu a prosilo potom dr. Chvalkovského, aby netrval na svém rozhodnutí z 13. ledna, popřípadě aby se zasadil o to, aby ministerstvo školství převzalo Ruský archiv i s příslušnou rozpočtovou položkou.

Protože následné jednání s ministerstvem školství, které o Ruský archiv nemělo vůbec zájem, ztroskotalo, dohodlo se prezídium s ministerstvem vnitra jakožto nejvyšším archivním úřadem o převzetí archivu.¹¹ Fakt, že byl do záležitosti vtažen i prof. Krofta, mohl snad být pro dr. Slavíka nadějný. Kamil Krofta si bezpochyby ještě zachoval určitý vliv na ministerstvu zahraničních věcí, avšak z hlediska ministerstva vnitra mohl věc jen komplikovat, protože Krofta se v poválečných letech stavěl jako rozhodný odpůrce kompetencí ministerstva vnitra v archivních záležitostech.

Prezídiu ministerstva vnitra se nakonec podařilo přesvědčit ministra Chvalkovského o správnosti svého záměru a tím se věc mohla pohnout dopředu. Dne 25. února 1939 se na ministerstvu zahraničních věcí konala porada o modalitách převzetí Ruského archivu, jíž se vedle představitelů obou ministerstev zúčastnili i dr. Prokeš a dr. Slavík, jenž vznesl námitky proti způsobu převedení Ruského zahraničního historického archivu, a namítal, že s ním nebylo před tímto opatřením vůbec jednáno. Vytýkal, že nová úprava může přerušením osobní

kontinuity jeho správy ohrozit fungování archivu. Naproti tomu dr. Prokeš zdůraznil snahu ministerstva vnitra zabezpečit řádný chod archivu, jehož mimořádné hodnoty si bylo plně vědomo, a je odhodláno podniknout podle možnosti vše, aby byl archiv přinejmenším udržen na dosavadní výši, a že přejímá všechny právní závazky vyplývající z jeho existence a bude plně respektovat a vítat spolupráci se všemi činiteli majícími úzký mravní vztah k Ruskému zahraničnímu historickému archivu, což platí zejména o Ruské vědecké radě. Ministerstvo zahraničních věcí nedodrželo jednu z podmínek stanovenou Archivem ministerstva vnitra, neboť jeho zástupce požadoval na této poradě, aby ministerstvo vnitra vyklidilo všechny místnosti v Toskánském paláci, v nichž byl dosud Ruský archiv uložen, protože je potřebuje pro své účely. Muselo totiž uvolnit dům ve Velflíkově ulici, kam byl umístěn tiskový odbor; alespoň na to se vymlouvalo. Ministerstvo vnitra ustoupilo v tomto bodu kupodivu bez námitek. Šlo dokonce tak daleko, že souhlasilo, aby převzalo Ruský archiv administrativně s platností již od 1. ledna 1939 včetně nákladů za telefon, osvětlení, otop a úklid místností v Toskánském paláci za tu dobu zpětně.¹²

Prezídium ministerstva vnitra rozhodlo o faktickém převzetí Ruského archivu až 1. března 1939 a výnosem z 3. března uložilo řediteli dr. Prokešovi: „Převzmete bez prodlení vedení Ruského historického zahraničního archivu od dosavadního jeho přednosty profesora Dr. Jana Slavíka.“¹³ To se stalo 9. července. Dr. Prokeš nechtěl být převzetí archivu z rukou dr. Slavíka přítomen, protože ten by mohl tento okamžik považovat za své pokoření, a pověřil jím svého zástupce dr. V. Pešáka a dr. J. Hráského. Po protokolárním převzetí nastalo přejímání a převážení materiálu do nově získané budovy v Loretánské ul. č. 6. Bylo ukončeno v červenci a zpráva o tom byla podána 22. července.¹⁴

Jak dr. Prokeš později sám přiznal, jeho vztahy s dr. Slavíkem byly dosud velmi dobré, ale že po převzetí Ruského archivu již takové nebyly. Podle všeho se zdá, že k určitému rozladění či dokonce k roztržce mezi nimi došlo již při střetu jejich názorů na zmíněné meziministerské poradě. A takové věci se u nás brávají osobně a jsou s to ovlivnit či zkalit osobní vztahy na dlouhá léta.

Ministerstvo vnitra převzalo Ruský archiv se všemi jeho dosavadními zaměstnanci bez ohledu na „kádrové“ zřetele, kromě jeho ředitele.¹⁵ Důvody, proč dr. Slavík nepřešel spolu s nimi do Archivu ministerstva vnitra, se nepodařilo podle spisů ministerstev zahraničních věcí i vnitra zjistit; tyto prameny jsou příliš mezerovité. Rovněž se nepodařilo nalézt přesné datum ukončení jeho působení v Ruském archivu právě tak, jako neznáme datum jeho počátku; spisy ministerstva zahraničních věcí neposkytují na tyto otázky odpověď. Jisté je, že dr. Slavík se potom vrátil do školských služeb, kam ostatně po personální stránce formálně stále patřil. Ani v archivech školských úřadů se nepodařilo zjistit,

kdy se tak stalo. Z těchto důvodů není možno objasnit blíže okolnosti odchodu dr. Slavíka z Ruského archivu.

Nám tu jde především o objektivní zjištění, zda je něco pravdy na pomluvě, že dr. Prokeš nějak zavinil, že dr. Slavík nebyl převzat do Archivu ministerstva vnitra. Výsledek je, že při veškerém hledání v archivech zúčastněných úřadů se nenalezl ani jediný náznak něčeho takového. Ostatně dr. Prokeš za celou dobu působení nikdy žádného zaměstnance nepoškodil a spíše vůči nim projevoval jistou měkkost i v případech, kdy by byla na místě větší přísnost. Jistě by se nebyl kompromitoval ani v tomto případě, ostatně neměl k tomu žádné důvody. Jako jistý důkaz *ex negativo* může sloužit udání na dr. Prokeše podané 3. června dr. Čejchanem, který v Ruském archivu sloužil již od roku 1934 a tudíž znal nejlépe tamní poměry jako očitý svědek. Dr. Čejchan ho nenáviděl a snesl v něm všechna jeho možná i nemožná provinění, avšak nic o poškození dr. Slavíka. Kdyby byl dr. Prokeš něco takového zavinil, dr. Čejchan by to neopomněl zdůraznit. Ani ve spisech ministerstva vnitra se nenalezl žádný doklad o tom, že zaujal v tomto případě negativní postoj vůči dr. Slavíkovi, jinými slovy, že by ho odmítal převzít do svých služeb. To ovšem ještě neznamená, že k něčemu takovému nemohlo dojít, protože všechny spisy se nedochovaly.

Pravděpodobnější je následující výklad jeho odchodu: Zasazoval se celou svou osobností a s prudkostí svého temperamentu proti převedení Ruského archivu na ministerstvo vnitra. Angažoval se v té věci až příliš, přispěl k vyhrcované situaci a k vytvoření napjaté atmosféry, v níž se vždy těžko dosáhne nějaká dohoda. Stavěl se natolik rozhodně proti ministerstvu vnitra, že pak bylo pro něho velmi zatěžko, aby pod ním sloužil, když převzalo Ruský archiv. A jako čestný muž asi u něho ani pracovat nechtěl.

Z Ruského archivu odcházel nerad a jistě i s roztrpčením, které lze plně chápat. Vždyť nikdo neodchází rád od svého díla, v tomto případě z archivu, jehož budování se zúčastnil od prvních let, s nímž byl úzce spjat po patnáct let svého života a k němuž ho vázal více než jen pracovní vztah.

V roce 1945 ho ta rozjitřená rána mohla přece jen trochu přebolet, protože by se byl stejně musel s Ruským archivem rozloučit vzhledem k tomu, že československá vláda ho odevzdala do Sovětského svazu jako dar sovětské Akademii věd. V Archivu ministerstva vnitra zůstal tedy pouze šest let.¹⁶

Zde jde především o vztah dr. Slavíka k dr. Prokešovi a k poznání tohoto vztahu vlastně celý předešlý výklad o Ruském zahraničním archivu směřoval. Je nepochybné, že bývalý ředitel tohoto archivu nebyl v době po osvobození roku 1945 dr. Prokešovi nikterak přátelsky nakloněn, neboť stále pociťoval své odstranění z archivu jako křivdu a že určité zavinění na tom – ať již oprávněně či neoprávněně – prisuzoval řediteli Archivu ministerstva vnitra. Tento více méně

negativní vztah nebyl v tehdejších pražských archivních kruzích žádným tajemstvím; je možno říci, že se o něm všeobecně vědělo. Skupina lidí, která za květnové revoluce roku 1945 dr. Prokeše sesadila a vlastně odstranila z našeho archivnictví, potřebovala zoufale přesvědčivé důkazy o jeho vině, a proto sháněla svědectví proti němu na všech stranách. Slibovala si mnoho od Slavíkovi výpovědi, protože jeho svědectví by mělo zvláště velkou cenu vzhledem k tomu, že tento nekonformní historik, svérázný, neúplatný muž pevných zásad a bez bázně, byl znám jako člověk, který se vždy dovedl postavit na stranu spravedlivé věci, ať mu to přinese třebas i nepřízeň. Kromě toho byl znám jako publicista břitkého pera. Vedoucí představitel té skupiny prof. Borovička vyslal tedy k němu pro takové svědectví dr. E. Janouška. Než stalo se něco, co nikdo nečekal. Dr. Slavík Janouškovu žádost briskně odmítl údajně se slovy: „Když jste dovedli Prokeše odstranit, museli jste vědět, proč jste to učinili.“¹⁷ Nyní se mu naskytla výjimečná příležitost k odvetě za domnělou či skutečnou křivdu, avšak on se dovedl nad ni povznést, protože se vždy řídil zdravým úsudkem a svědomím a nikoli osobními emocemi. Dovedl se rychle orientovat v situaci, která nastala, a záhy poznal, o co se tu jedná. A v žádném případě se nechtěl podílet na pronásledování podle jeho názoru nevinného člověka, byť i mohl mít proti němu v tomto případě jisté výhrady. Tento jeho postoj svědčí o výjimečnosti a síle jeho charakteru. Byla to na naše poměry skutečně nevšední osobnost, která i v této záležitosti nešla s proudem, nýbrž – ostatně jako většinou v celém svém životě – napříč, ne-li přímo proti.

V tomto případě se naopak jednoznačně postavil morálně na stranu pronásledovaného. Učinil tak svým osobitým způsobem – satirickými veršovanými skladbami. Byl totiž zvyklý již od svých mladých let komentovat současné události, jevy či osoby epigramy a satirickými verši.¹⁸ Učinil tak i v tomto případě, jenže v obráceném smyslu, než se od něho očekávalo. Svými ironickými šlehy, v některých případech až krutými¹⁹, se obrátil proti hlavním představitelům akce vedené proti dr. Prokešovi, na jehož stranu se tímto způsobem morálně jednoznačně postavil. Jeho satirické verše svědčí o velmi dobré znalosti našich archivních poměrů, a to i zákulisních, i o slabých místech v životě zúčastněných, jichž využívá nemilosrdně. Přitom není bez zajímavosti, že někteří z nich byli v dřívějších letech dr. Slavíkovi ideově bližší než sám dr. Prokeš. Tato satirická poezie je až neobvykle obsáhlá. Pro Prokešovu věc přirozeně neměla po právní stránce žádný význam, ani mít nechtěla a nemohla, ale pro dr. Prokeše představovala značnou hodnotu morální. Tyto veršované skladby kolovaly v oné době po pražských archivech, kam byly především určeny, a setkávaly se tam se živým zájmem a ohlasem. Některé jsou podepsány pseudonymy *Warjah*, *Astyanaz* a *Spectator*; některé jsou bez jména, avšak Slavíkovo autorství i těchto – soudě podle obsahu, zaměření, stylu i znalosti poměrů – se zdá být nepochybným. Nacházejí se v citované Prokešově pozůstalosti.

I.

T ř i R e v o l u č n í k a t i

(Věnováno Drům Charvátovi, Borovičkovi a Vojtíškov)

Když hučí bouře, doba napiatá,
národu vždy se rodí reci,
tři nevinoučká, bílá morčata
za války spala v hnědé kleci.

Zaryta tiše v hebkých pilinách
jen nosíkem lapají pachy,
když kráčí děs v přítomných dějinách,
raději spát než zmírat strachy.

Hoj, zadula vítězství polnice,
vše opouští závětrí boudy,
pospíchá také morčat trojice,
zasednou v revolučním soudu.

Všichni tři hrají si na Marata,
dnes všichni jsou amis du peuple,
před tribunál volaj tě morčata,
když někdo cos o tobě klepl.

Pardon! dřív než před jejich stolicí
bezmocné žertvy začnou blednout,
je nezbytno vrtivou zadnicí
na teploučká místa si sednout.

A teď hrr! na zrádného Prkoše,
zločin odpyká jeho hlava!
Sražená lebka padá do koše,
historická lůza řve: sláva!

Bohové žízní, dál žádají krev,
toť věčný zákon revoluce,
ukojit třeba lýtých davů hněv,
pošlete udání, resoluce.

Ha, jaký úlek, morčat zděšení,
to zježení posledních chlupů?

Prkoš se hýbe, stoupá s lešení,
kdosi hlavu přilepil k trupu.

V archiv míří, drápe se na křeslo,
k vetřelcům hrůzné obrací zraky:
vraťte mi úřad, moje řemeslo,
NA BŘIŠE LEŽET DOVEDU TAKY.

Warjah

II.

(Zpívá se jako: Nekamenujte proroky)

Nekamenujte Housátka,
jsou příliš něžní ptáci,
jim stačí malý přehmat jen –
a frknou v informaci.

Ted' opěvujem Přítomnost,
Dějiny cenu ztrácí,
a kdo archiv tak miloval,
dnes praštil s jeho prací.

Dnes nutno jinde pracovat,
není času na oddech,
už nebudeme s Oskarem²⁰
cestovat po Beskydech.²¹

V archivu pláčí Montana²²
a mají velký smutek,
pán jejich dal jim „vale“ už
a v lepší místo utek!

Ať zhyne staré řemeslo,
dnes práci čest buď vzdána,
a Husa pyšně odchází
a kašle na Montana.

I Pacht²³, vzorný archivář,
vědec na slovo vzatý,
už strásá prach se svých perek,
archiv zří jeho paty.

Pan „sudí“ Hráský²⁴ s rozmyslem
vzdal hold též nové éře,
na staré časy vyplil se,
zabouch za sebou dveře.

O Čejchanovi známo je,
že rád své šaty mění,
jiné nosívá navečer,
jiné za kuropění.

A Lukáš²⁵, evangelista,
pokorně s nimi kluše,
a archivu teď nezbude
ni jedna věrná duše.

Kdo archiv tolik miloval,
teď z něho kvapem pílí,
ten nevděk mne už dorazil,
psát nemám více síly.

A motiv celé písničky
je víc než dosti pádný:
když zhyne tenhle institut,
zhyne i Prkoš zrádný.

Autor si ve své skromnosti
nepřeje býti chválen,
ni honoráře nežádá –
a s písničkou je Amen.

III.

N o v á S v a t e b n í k o š i l e

Již jedenáctá odbila
a lampa ještě svítla
a lampa ještě hořela,
co nad učencem visela.

On každý večer ze zvyku
psával archivní kroniku,

kroniku věrnou poddaným,
co slovo – pravda, žádný dým.

Tam Prkoš zrádný zjevoval
své hříchy archivní chásce
a Swientek tam befedroval
ty, jež u velké měl lásce.

V jizbě kol šero tajemné,
v duši – tam teplo příjemné,
příjemné sladké vědomí.
Však kam uteklo svědomí?

„Bože, jak bych Tě přesvědčil,
že svědomí dnes nemá styl,
svědomí není à la mode,
o tom ví každý negramot.“

Pohnul se obraz na stěně,
zkřikl učenec zděšeně:
„Pro Bůh, na ten jsem zapomněl,
než Swientek ke mně přijít měl!
Možná, žeť větrů tažení,
možná i, zlé že znamení!“

A slyš na záspi kroků zvuk,
a na okénko ťuk, ťuk, ťuk!
„Hoj, archiváři, s perem prašť,
to vede jenom Tvoje zášť!
Hoj, archiváři, co děláš?
a zda-li pak mne ještě znáš,
aneb jiného v srdci máš?“

„Ach, Prkoši, ach pro nebe!
V tu dobu myslím na Tebe,
na Tě jsem vždycky myslíval,
a kde jsem moh' – tam jsem Tě ťal.“

„Ho, nech zpovědi a skoč a pojd',
skoč a pojd' a mne doprovod',
čeká nás soudce Nejvyšší,
ten oba nás dnes vyslyší.“

„Ach, Prkoši, ach pro nebe!
Já teď nic nedbám na sebe,
nemohu v tuto hodinu
představit se Hospodinu.
Maria, Panno přemocná,
ach, budiž Ty mi pomocná,
sešli mi s nebe anděly,
ať duši moji vybělí!“

„Ho, archiváři, pojď už jen,
ve dne mé oči klíží sen,
hod' do parády kostru svou,
duši máš jistě zářivou!“
Byla noc pustá, hluboká,
měsíček svítil z vysoka,
a ticho, pusto v dědině,
vítr burácel jedině.

A Prkoš napřed skok a skok,
archivář za ním co mu krok,
co chvíli on se zastaví
a na duši cos opraví.

„Pověz, Prkoši, řekni přec,
duši mám černou – divná věc,
nestačí na ni Ominol,
moh' bych si skočit pro Sidol?
Dej na mé slovo, jak tu jsem,
já denně drh' ji Siraxem,
drbal ji, jak je rok dlouhý –
přec na ní vidět jsou čmouhy.“

„Moc se, můj milý, moc se ptáš,
však ještě dnes to uhlídáš.
Tělu do hrobu přísluší,
však běda, kdos' nedbal o duši!“

A Prkoš v bílém rubáši
s Husou na věčnost peláší,
opouští rodnou tu hroudu,
letí s ním k Božímu soudu.

IV.

N a t h e m a z H o r á c e

Vysoký´s jak komín,
na hlavě máš butter.
zavřen je tvůj Domin,²⁶
namočen je Hutter.²⁷

Uváz-li jen drápkem,
chycen je pták celý.
I ty v čase krátkém
půjdeš k nim do cely.

Schreiber²⁸ získá špagát,
ač byl němec hodný.
Oblékal ti kabát
jako bratr rodný.

(:Collaborantem impavidum ferient ruinae:)

V.

Z n á r o d n ě l á k o l a b o r a n t s k á

Beskyde, Beskyde,
kdo po tobě ide?
Černooký Husa
a s ním Swientek klusá.

Po Beskydu kráčí,
k hotelu zatačí.
Bude spát s Oskarem
v pokoji jediném.

Swientek spí v posteli,
jak pruský řád velí.
Husa na kanapi,
což ho velmi trápí.

VI.

Z poesie archivu ministerstva vnitra 1945

Seděli s Borovičkou
a chovali maličkou,
maličkou naději,
s ním že uspějí.

Matador je nový šéf
do vědy je jako lev.
IÖG, Simancas, Řím²⁹
ze všeho jen dým!

Borec statný Pachta Jan,
jemuž velký věhlas dán,
jako brusič acháty
hladil plakáty.

Druhý je Václav Husa
(přesladvka jeho pusa).
Montanum si víská,
Prkoše tříská.

Prkoš je kolaborant
a Swientkův spolupracant.
Není to Čech ryzí,
proto ať jen zmizí!

Milá Huso (Ach, Sie Schwein),
byl jsi také Čechem rein?
Že tě Swientek miloval,
proto Tě befedroval!

Astyanax

VII.

V t ó n u l i d o v é m

Když Domin tak křičíval
v první republice,
tak jsem mu též pomáhal:
Já mám dobré plíce!

A když jiní mlčeli,
tak jsem taky zalez',
teď jsem to vrh' na papír³⁰ –
aspoň nemám dales!

Já se hned tak neleknu,
co je na mne slavík!³¹
Postavím se proti lvu
jak bojovný Alík.

Při mně stojí protektor,
doktor filosofie
Borovička Jozéfek!
Ruka ruku myje!

Jinak bych se dostat moh'
též do pěkné bryndy,
však pod jeho křidélkem...
ale o tom jindy!

S úctou V. V.³²

Vera effigies Václava Vojtíška

Na tvém místě každý
byl by se už zabouch'!
Dal ti Krofta³³ navždy
epitheton padouch!

VIII.

„Teď jiné časy jsou. Nad Prahou hvězda září,
krasnaja armija tady putuje,
a Václav Vojtíšek teď s příjemňoučkou tváří
u Nejedlého, Vacka³⁴ kliky pucuje.“

H a p p y e n d ?

Tak vidíš, Václave, byl jasnozřivý
hořejších veršů poeta.
Ba, jeho pohled nebyl křivý,
neb rozkřiklo se do světa,

když Vacek chtěl Ti vylít boty
a zašlapat Tě do bláta,
žeš našel pomoc komsomolské roty,
tož Husy Václava a Charváta.³⁵

Noblesse oblige je skvělé heslo
a Tys noblessy vždycky dbal.
Když v AZČ³⁶ se uprázdnilo křeslo,
u bratra Machotky³⁷ jsi zaklepal

a prosil jsi u Jaroslava³⁸,
by archivu se direktorem stal.
Machotka však je tvrdá hlava
a na Tvůj brekot nic nedal.

Ač partajní vás pojí pouta,
ve Bauerův³⁹ prospěch dal svůj hlas.
Charváta odstrčil do kouta,
že mladý je a že má ještě čas.

Na happy end Ty nemáš vůbec štěstí!
Prkoš je čistý jako lilium.
Teď do všeho bys mlátil pěstí,
jsi rudý vztekem jako minium.

Tak blamáž jedna druhou honí.
Nadarmo mluvil jsi, když mlčívali jiní.⁴⁰
Ký div, že postat tvá se k zemi kloní,
že čupřiny Tvé pokrývá už jíní.

IX.

Zpívá se a la: „A Pepi⁴¹ koupil kozu...”

Když Pepi vstoupil v archiv,
bylo mu veselo,
z kapsy mu čouhal dekret,
tisk si ho na tělo.

Refrén:

Pepi dnes splnil se náš sen,
Pepi Prkoš je vyhozen,
Pepi, můj zlatý Pepi,

Athaeneum
pomstil Tvůj um.

Privázel archiv k vozu
svých mnohých obročí,
aby tu jeho sláva
bila lid do očí.

Refrén:

Pepi atd.

Vojtíšek zatím vzadu
dělá mu tlampače
a nutí lidi věřit
těm klepům z pavlače.

Refrén:

Pepi atd.

Nastrčil na to Pepu
náš Vojtěch⁴² maličký, sám si po straně myje
špinavé ručičky.

Refrén:

Pepi atd.

* Viz Nové Athaeneum sv. I. (1920), seš. 5, str. 372–3.

X.

Rukopis ze 16. století, nalezený v archivu ministerstva vnitra pod umývadlem
v kombiné hraběnky Palfyové.

Autor Václav Montano⁴³ řečený Nicnedělám.

Zpívá se jako „Co ten ptáček jarabáček“.

Letí, letí novinečka,
letí do dále,
že v archivu ve Valdštýnský dávaj medaile.

Sláva, sláva vyvoleným,
sláva jim, hurá, neb dostali ty metály
rovnou od ÚRA.

Všem pomlouvám dejte ihned,
dejte adio, vždyť neměli v okupaci
ani radio.

Na horách se pěkně chodí,
dýchá hluboce, kor když děláš Oskarovi
věrně průvodce.

Ten druhý, ten nosil šátek
celý zelený, on si ho dnes přemaloval
na pěkně rudý.

A pak přišla revoluce,
je to legrace,
zahrajem si na katany,
nejsme reakce.

Oba mávaj sekerečkou pěkně nad hlavou, musí to tak Honzo⁴⁴ býti,
tak nás nenajdou.

My jsme byli přece oba
vždycky národní,
vždyť teď tady máme
radu závodní.

A tím končí písnička,
možno doplnit,
jen se dejte, drazí páni,
brzy překvapit.

XI.

„Ty mrtvý lež a nevstávej,
Pánbůh ti věčný pokoj dej!“
K. J. Erben, Svatební košile

K d y ž j i n í m l č e l i . . .

Psalo se roku třicetdevět z jara,
když Kapras⁴⁵ svolal Radu národní.
Bylo to za panství hnědého cara. –
„Jak čelit nacistické povodni?

Tu otázku vám dávám, milí páni,
a že váš věhlas nijak nestačí,
tož Vojtíška jsem pozval k zasedání,
ten nám zde jistě hodně zatlačí!“

„Klimentem⁴⁶ říd'te se!“ tu Václav⁴⁷ děl.
„S ním třeba souhlasit, jaké pak rozpaky?
Sotva bych pro vás jinou radu měl.
Pro protektorát musíme být taky!“

To exposé slyšeli tenkrát mnozí;
je věru v dobré drží paměti,
jen drzosti se Vojtíškovy hrozí,
když do pekařské havěti

se mučedník náš nyní dal. –
Bud' zticha, Václave, a sedni už,
jen zalez daleko a do ústrání pal!
Máš máslo na hlavě a proto kuš!

Cancat a čmárat je tvůj návyk
a mlčet teď je velmi nutné.
O tom tě poučil přec Johan Slavík,
když dal ti bití přeukrutné.
Spectator

XII.

O t e m p o r a , o m o r e s !

In honorem bene meriti, bellicosissimi ac fortissimi militis temporibus belli cruentissimi. A. D. MDCCCXXXIV/V pro Insigniis Almae Matris Carolinae gesti.

Ctný rytíř je to bez bázně a hany,
jest jeho jméno Václav Vojtíšek.
Inkoustu kdysi prolil celé vany,
když do „Národních“ psával dlouhý rek.

Kramáře⁴⁸ ctil, Domina, Mareše⁴⁹,
potíral všechny bolševické držky;
pral T. G. M. i Edu Beneše
a ovšem četné hradimršky.

„List Polední“ mu čouhal z kapsy
s veršíky Machara⁵⁰ a Zavřela⁵¹.
Na levicové študáky jak na psy
si hubu rozevíral docela.

Vždy potrpěl si mnohá na obročí,
horoval pro Nár. Sjednocení.
Teď kola osudu se jinak točí,
dnes pro Václava žádná partaj není.

Teď jiné časy jsou. Nad Prahou hvězda září,
krasnaja armija tu rukuje. –
A Václav Vojtíšek teď s příjemňoučkou tváří
u Nejedlého⁵², Vacka kliky pucuje.

XIII.

P i n u s p a r v u l a L.⁵³

Z konfesí archiváře a univ. profesora

Čtvrt století jsem v zadumání stával
nad otázkou, zda bych měl archiv řídit.
O archivnictví mnohokrát jsem psával.
Či lépe nakonec se po katedře pídít?

V archivním prachu život věru hrozný
a „práce“ má tam měla málo slávy.
/:V AZČ byly kyselé též hrozny:/.
Nuž, rozhodnuto, vzhůru do Bratislavy!

Však chyba lávky! Slovenská metropole,
ač leží krásná na Dunaji řece,
není pro ducha mého vhodné pole,
leč škrkavek pár napsal jsem tu přece.

A posléz po Mnichově přišlo Brno,
však ani to se dobře nehodí.
Tož Husa našla kulatější zrno,
když z AMV se Prkoš vyhodí.

Tak bude možno uskutečnit plány,
jež roku 18 Klecanda⁵⁴ kul.
Archivu vnitra odzvoníme hrany,
Prkoše dáme na mučednický kůl.

A pak se teprv vrhnu na edice,
když tolik jsem už prolonošil let.
Napiši ještě četné učebnice,
mám roků šedesát, jest otevřen mi svět.
/: K šedesátce J. B.:/

Však ona zlá a levičácká havěť
vše v paměti má velká přes vedra.
Že fašoun má tak krátkou paměť,
poletí z archivu a pak de cathedra.

Unus studiosorum universitatis
de a. 1934/35

Příloha

13. leden 1939. Informace pro ministra zahraničních věcí dr. Fr. Chvalkovského (Archiv ministerstva zahraničních věcí, MZV 1918–1939, I/5)

I n f o r m a c e.

RUSKÝ HISTORICKÝ ARCHIV ZAHRANIČNÍ.

Ruský historický archiv by podobně jako Slovanská knihovna věcně nejvhodněji patřil k resortu školství. Pro ministerstvo zahraničních věcí, k němuž patří jenom svým vznikem, jest cizím a při tom samostatným tělesem, unikající jakémukoliv věcnému doзору. Bylo proto již dříve uvažováno o jeho převedení jinam.

Když na podzim roku 1938 nastala nutnost oklestiti rozpočet ministerstva zahraničních věcí, urychlilo presidium převedení Slovanské knihovny do ministerstva školství a jednalo i o převedení Ruského zahraničního archivu. Když o něj školství nejevilo zájmu (prý z důvodů finančních), dohodlo se presidium o jeho převzetí s ministerstvem vnitra jako nejvyšším úřadem archivním. Proti

tomu počal pracovati přednosta Ruského archivu, profesor Slavík, uváděje, že jeho ústav tím bude ubit, že ruská emigrace má tradiční odpor vůči ministerstvu vnitra („policii“), že přestane dodávati archivu své knihy a dokumenty a odevzdané již bude žádati zpět a konečně, že ministerstvo vnitra má v úmyslu profesora Slavíka odstraniti.

Presidium mu doporučilo, stejně jako pak těm osobnostem, které zde intervenovaly (býv. ministrům Kroftovi a Nečasovi), aby se snažili docílit u školství, aby Ruský archiv převzalo. V tom směru skutečně všichni jednali, presidium ministerstva zahraničních věcí rovněž v tom smyslu u školství působilo a podle vlastních slov Slavíkových bylo toto jednání bezprostředně před z darem. Proti převedení archivu do školství neměl námitek ani Slavík, ani nikdo z intervenujících a ruská emigrace podle Slavíka by s tím byla zcela souhlasila.

Presidium, jemuž bylo 13. ledna z kabinetu oznámeno, že pan ministr si přeje, aby Ruský archiv zůstal při ministerstvu zahraničních věcí, dovoluje si prositi, aby pan ministr na tomto rozhodnutí netrval, resp. aby se zasadil o to, aby ministerstvo školství archiv (a s ním příslušnou rozpočtovou položku) převzalo a upozorňuje při tom na toto:

Ruský archiv má v Toskánském paláci 23 místností, jichž bude ministerstvo zahraničních věcí nutně potřebovat, nejpozději od doby, kdy vyklidí poslední dům ve Velflíkově ulici. Tam vyprší smlouva koncem roku 1939, avšak přístavba Černínu nebude hotova než v polovici roku 1940. Bylo by tedy v případě, že by Ruský archiv zůstal (při ministerstvu zahraničních věcí) potřebí opatřiti náhradní místnosti nejméně na dobu půl roku, popřípadě i déle.

V Praze dne 13. ledna 1939.

Dr Václav Rejholec v. r.

POZNÁMKY

¹ Viz Kollmann, Josef. Případ univ. prof. dr. Jaroslava Prokeše – chmurná kapitola z dějin Archivu ministerstva vnitra. *Paginae historiae* 9, Praha 2001, s. 270–332.

² Základní monografie o něm: Bouček, Jaroslav. Slavík Jan. Příběh zakázaného historika. Praha 2002. Zde se pojednává mimo jiné i o Ruském zahraničním historickém archivu podobně jako v literaturě uvedené v pozn. 3.

³ 10. 6. 1945, opis v Prokešově pozůstalosti (v držení rodiny), dále jen Pzst. Prokeš.

- ⁴ Touto problematikou se také zabývají studie: Slavík, Jan. Slované archiv v Praze. Ročenka Slovanského ústavu 1, 1928, s. 141–145; Čejchan, Václav. Ruský zahraniční historický archiv při ministerstvu zahraničních věcí RČS. Dějiny a přítomnost 1, Praha 1937, s. 100–102; Čejchan, Václav. Slované archiv ministerstva zahraničí v Praze. ČČH 44, 1938, s. 338–134; Špiritová, Alexandra. Ruské zahraniční archivy. In: *Paginae historiae*, 10, s. 153–165; Bouček, Jaroslav. Historik Jan Slavík. In: *Iluze a skutečnost*, Praha 2000, s. 12–13; Bouček, Jaroslav. K historii Ruského zahraničního archivu. In: *Pocta Josefu Kollmannovi. Sborník k životnímu jubileu*, Praha 2002, s. 71–83.
- ⁵ Archiv ministerstva zahraničních věcí, fond MZV 1918–1939, I/5, I/1–I/2.
- ⁶ Zjistit přesně dobu jeho působení na středních školách i v Ruském zahraničním historickém archivu podle úředních spisů je velice nesnadné, protože jeho osobní spis – alespoň pokud je známo – se nedochoval. Byl hledán bezvýsledně v Archivu ministerstva zahraničních věcí i ve Státním ústředním archivu (ve fondech Ministerstvo školství – osobní spisy a Zemská školní rada). Dr. Slavík nebyl podle všeho vůbec převzat do osobního stavu ministerstva zahraničních věcí, nýbrž mu byl postoupen („zapůjčen“) k výkonu služby ministerstvem školství. O tom dr. Bouček v práci citované v pozn. 3.
- ⁷ Státní ústřední archiv v Praze (dále jen SÚA Praha), fond Archivní registratura (dále AR) 1935–1945, I./2b–3.
- ⁸ Pravděpodobně z prosince 1939, nejpozději před 13. lednem 1939.
- ⁹ Publikoval J. Bouček v příloze k článku K historii Ruského zahraničního archivu citovaném v pozn. 3, s. 73–74.
- ¹⁰ Uváděl to tak dr. Prokeš ve svém obhajujícím spise z 8. 7. 1946. (Pzst Prokeš).
- ¹¹ Archiv ministerstva zahraničních věcí, fond MZV 1918–1939, I/5. Informace pro ministra Chvalkovského z 13. 1. 1939, autor dr. V. Rejholec, viz příloha.
- ¹² SÚA Praha, AR 1935–1945 I./2b–3.
- ¹³ SÚA Praha, fond Presidium ministerstva vnitra (dále PMV) 1921–1939 VI/48 jč. 4400; AR 1935–1945 I./2b–3.
- ¹⁴ SÚA Praha, AR 1935–1945 I./2b–3.
- ¹⁵ Komplikace nastaly pouze s převzetím dr. Václava Čejchana, protože, jak uvádí dr. Prokeš ve svém obhajovacím spise z 8. 7. 1946 (Pzst Prokeš), v té době bylo právě podáno tehdejšímu ministerskému předsedovi udání, že v Ruském zahraničním historickém archivu působí levicově organizovaný historik dr. Čejchan, a naznačovalo se v něm, že by měl být odstraněn. Dr. Prokeš, jak uvádí, postavil se plně za něho a podařilo se mu prý po delším úsilí prosadit jeho převzetí do služeb ministerstva vnitra.

- ¹⁶ SÚA Praha, AR 1935–1945 I./1, 2b–3. Stalo se tak z podnětu ministra prof. Z. Nejedlého, který se brzy po návratu z Moskvy informoval soukromou cestou o Ruském zahraničním archivu a ihned projevil svůj úmysl navrhnout vládě, aby ho věnovala Akademii věd Sovětského svazu k 150. výročí jejího vzniku. Skutečně to učinil a československá vláda se 13. července 1945 usnesla věnovat tento archiv sovětské Akademii věd, „aby takto vyjádřila obdiv Československa sovětské vědě“. Předsednictvo vlády a ministr Nejedlý osobně sledoval, aby toto rozhodnutí vlády bylo provedeno co nejdříve. Předávání Ukrajinského historického archivu ukrajinské vládě bylo ukončeno počátkem září 1945 a Ruského zahraničního historického archivu začátkem prosince téhož roku. (Informace o těchto archivech pro ministra vnitra Noska zatímního správce rezortního archivu prof. Borovičky je z 12. června 1945).
- ¹⁷ Dr. Prokeš se o tom zmiňuje v obhajujícím spise z 8. 7. 1946. V nedatovaném konceptu dopisu nejmenovanému adresátovi praví: „Dozvěděl jsem se, že tato skupina (prof. Borovička, prof. Vojtíšek a jiní) shání proti mně »argumenty« na všech stranách, poněvadž dobře ví, že nehoráznosti, které proti mně uvádí, objektivně neobstojí a že svědkové dokáží pravý opak. Charakteristické je, že někteří úředníci archivu odepřeli podepsat memorandum proti mně a že když delegát skupiny mně protivné (dr. Janoušek) snažil se získati proti mně argumenty od známého výborného historika východních dějin Dr. J. Slavíka, který jinak není mně příliš přátelsky nakloněn, byl jím co nejrozhodněji odmítnut.“ (Pzst Prokeš).
- ¹⁸ Některé z těchto epigramů uveřejnil znalec a vydavatel Slavíkova díla Jaroslav Bouček (Bouček, Jaroslav. Epigramy Jana Slavíka. Zpravodaj Historického klubu 2001/1, s. 81–83); Slavík, Jan. Jak mne problém ruské revoluce přiblížil ke třem prezidentům republiky (ed. Jaroslav Bouček). *Paginae historiae* 9, Praha 2001, s. 335–354; Bouček, Jaroslav. Co Čech, to havíř. Urážka revoluční strany. Zpravodaj Historického klubu, Praha 2001/2, 12.
- ¹⁹ Uveřejnění těchto satirických skladeb není osobně namířeno proti pánům v nich jmenovaným, především ne proti oběma profesorům, k nimž mám velmi kladný vztah. Především tu jde o postoj dr. Slavíka k Prokešově záležitosti. Neměly by se dotknout památky nikoho z nich, protože byly obecně známy již před více než padesáti lety. Nejedná se tu tedy o žádnou novinku. Na druhé straně oni dr. Prokeše ve svých udání nijak nešetřili. Některá z nich jsou dokonce takového rázu, že je nelze z ohledu na ně uveřejnit.
- ²⁰ Dr. Oskar Horst Swientek, zmocněnec (referent) říšského protektora pro archivnictví, od 29. 8. 1942 též komisařský vedoucí Archivu ministerstva vnitra (dále jen AMV).

- ²¹ Naráží se zde na výlet, který podnikl dr. Swientek s dr. Václavem Husou, archivářem AMV.
- ²² Montanní fondy, které spravoval dr. V. Husa, archivář AMV, později profesor československých dějin na Karlově univerzitě.
- ²³ Dr. Jan Pachta, archivář AMV a jeden z hlavních Prokešových odpůrců, později v Archivu Kanceláře prezidenta republiky, naposled v Ústavu dějin KSČ.
- ²⁴ Dr. Josef Hráský, archivář AMV.
- ²⁵ Dr. Václav Lukáš, archivář AMV, později státních archivů v Jablonci nad Nisou a v Litoměřicích.
- ²⁶ Dr. Karel Domin, profesor botaniky na Karlově univerzitě. Jako její rektor (1933/34) se velmi angažoval ve sporu o insignie.
- ²⁷ Dr. Josef Hutter, profesor hudební vědy na Karlově univerzitě.
- ²⁸ Dr. Rudolf Schreiber, za okupace vedoucí Archivu hl. města Prahy, docent pražské Německé univerzity.
- ²⁹ Institut für österreichische Geschichtsforschung ve Vídni; místa studijních pobytů dr. J. Borovičky.
- ³⁰ Naráží se tu na knihu (soubor článků) Václava Vojtíška *Když jiní mlčeli*.
- ³¹ Dr. Jan Slavík, autor těchto veršů.
- ³² Dr. Václav Vojtíšek, profesor Karlovy univerzity a archivář hlavního města Prahy.
- ³³ Dr. Kamil Krofta, zemský archivář, později profesor Karlovy univerzity, diplomat a čs. ministr zahraničních věcí (1935–1938). Naráží se tu na Vojtíškův článek ve *Venkově*, jímž Vojtíšek napadl po *Mnichově* ministra Kroftu.
- ³⁴ JUDr. Václav Vacek, právník, novinář, senátor, posléze primátor hl. města Prahy.
- ³⁵ Dr. Jaroslav Charvát, archivář Archivu Národního muzea, historik, později profesor Karlovy Univerzity.
- ³⁶ Archiv země České.
- ³⁷ Dr. Otakar Machotka, profesor sociologie na Karlově univerzitě, politik, funkcionář a ideolog Národně socialistické strany.
- ³⁸ Dr. Jaroslav Charvát.
- ³⁹ Dr. Otakar Bauer, archivář, později ředitel Archivu země České, od roku 1954 ve Státním ústředním archivu.
- ⁴⁰ Naráží se tu na prof. Vojtíška a na jeho knihu *Když jiní mlčeli...*; vztahuje se též na skladbu č. X.

- ⁴¹ Dr. Josef Borovička, zemský archivář, později profesor univerzit Komenského a Masarykovy, naposledy Vysoké školy politické a sociální. V letech 1945–1947 zatímní správce Archivu ministerstva vnitra.
- ⁴² Míněn je dr. Václav Vojtíšek. V příspěvku nazvaném *Popularizace a plagiát* dr. Prokeš obvinil dr. Vojtíška z plagiátorství, protože použil pro svůj článek *Německá národnost v Čechách* (Česká demokracie I., 1917) jeho tři starších článků a rovněž vytkl dr. Borovičkovi, že využil pro svůj článek *Čeští Němci v historickém vývoji* (Česká revue 1918, č. 8) tohoto Vojtíškovy článku bez citování pramene, a to mnohoze doslova. V témže ročníku *Nového Athenae* (s. 224–228 dr. Prokeš v recenzi knih Václava Chaloupeckého *Praga caput regni* a Václava Vojtíška *Praha v dějinách národních* upozornil, že Vojtíškovy práce je slovně závislá na knize Chaloupeckého. Takové obvinění – a v tomto případě bylo nevyvratitelné – je vážná věc a sotva kdy se zapomíná a tím méně odpouští.
- ⁴³ Míněn je dr. Václav Husa.
- ⁴⁴ Míněn je dr. Jan Pachta, tehdy předseda závodní rady Archivu ministerstva vnitra.
- ⁴⁵ JUDr. Jan Kapras, profesor právních dějin na Karlově univerzitě, politik, senátor, ministr školství (1939–leden 1942).
- ⁴⁶ JUDr. Josef Kliment, právník, právní historik a publicista, docent Karlovy univerzity, poradce prezidenta Háchy, tajemník a později první prezident Nejvyššího správního soudu. V roce 1945 odsouzen Národním soudem k doživotnímu vězení, 1960 amnestován.
- ⁴⁷ Prof. Václav Vojtíšek.
- ⁴⁸ JUDr. Karel Kramář, průmyslník, politik, předseda první čs. vlády, předseda Národně demokratické strany.
- ⁴⁹ MUDr. František Mareš, fyziolog a filosof, profesor Karlovy univerzity, účastník sporů o insignie a o Rukopisy (považovaný za představitele krajní pravice).
- ⁵⁰ Josef Svatopluk Machar, básník a generální inspektor čs. armády (1919–1924), politik, poslanec.
- ⁵¹ František Zavřel, JUDr, dramatik, spisovatel, básník, autor epigramů, advokát v Praze.
- ⁵² Dr. Zdeněk Nejedlý, archivář Národního muzea, historik, profesor hudební vědy na Karlově univerzitě, politik, ministr školství, později sociální péče a potom opět školství, první prezident Československé akademie věd.
- ⁵³ Latinský překlad jména Borovička.
- ⁵⁴ Dr. Vladimír Klecanda, zemský archivář, později profesor Komenského a Karlovy univerzity, místopředseda Státní rady v Londýně.

ZUSAMMENFASSUNG

DR. JAN SLAVÍK ZUM FALL DES PROFESSORS DR. JAROSLAV PROKEŠ

Josef Kollmann

*Das Thema dieses Beitrages ist die Beziehung dieser beiden Historiker und zugleich Archivare, die Beziehung, die merkwürdig dadurch ist, dass darin die Kraft des Charakters Dr. Slavíks völlig zum Ausdruck kam. (Über den erwähnten Fall sieh die Studie in dieser Revue, *Paginae historiae* 9, Praha 2001, S. 270–332.)*

Die Schlüsselrolle in dieser Beziehung hatte das Russische historische Auslandsarchiv, das aus den von der russischen Emigration mitgebrachten Archivdokumenten und Drucken im Jahre 1923 errichtet wurde. Nach der Organisationsseite war es zum Außenministerium angegliedert. Dr. Slavík als einer der unseren führenden Fachmänner auf die russische und osteuropäische Geschichte trat ins Archiv in demselben Jahr, und zwei Jahre später wurde er sein Direktor. Während seiner Führung wurde das Archiv zu einem Institut aufgebaut, das sich allgemeiner Achtung erwarb.

Nach dem Münchner Abkommen wurden die Ministerien gezwungen, die beträchtliche Ersparnisse vorzunehmen, und so entschied sich das Außenministerium, das Russische Auslandsarchiv unter allen Umständen loszuwerden. Nach den ergebnislosen Verhandlungen mit dem Ministerium für Schulwesen, das ablehnte, das Archiv zu übernehmen, bot das Außenministerium das Archiv dem Innenministerium an. Dr. Slavík sprach sich entschieden dagegen aus und gab sich alle erdenkliche Mühe, es zu verhindern. Er strebte nach der Übernahme des Archivs vom Slawischen Institut, aber er stieß auf eine heftige Ablehnung. Das Innenministerium sprach sich positiv aus und am 4. März 1939 befahl es dem Herrn Dr. Prokeš an, das Russische Archiv zu übernehmen. Der bedingte sich aus, dass das Archiv organisatorisch in die Struktur des Archivs des Innenministeriums eingeteilt wird. Das bedeutete, dass die Stelle des Direktors des Russischen Archivs erloschen wurde.

Der zweite Akt dieses Spieles begann am 10. Mai 1945, wann Dr. Prokeš von der Stelle des Direktors des Archivs des Innenministeriums abgesetzt wurde, und zwar für die angeblichen Verschulden in der Zeit der Unfreiheit. Unter anderem wurde er beschuldigt, dass er das Russische Archiv deshalb übernahm, damit Dr. Slavík beseitigt werden konnte. Diese Beschuldigung wurde nie bewiesen, und der Betroffene selbst schloß sich erstaunlich nicht dazu. Im Gegenteil, als er von den Feinden des Direktors Prokeš um das Zeugnis ersucht

wurde, lehnte er sie energisch ab, obwohl er jetzt eine Gelegenheit zur Rache hatte – falls er vermutete, dass er von Prokeš benachteiligt wurde. Dr. Slavík begriff richtig, dass es um die Verfolgung eines unschuldigen Menschen geht, und deshalb stellte er sich auf seine Seite. Er machte es mit der für ihn charakteristischen Art und Weise: mit den satirischen Versen wendete er sich gegen Ankläger des Dr. Prokeš. Interessant daran ist, dass manche von ihnen ihm nach den Ansichten und auch persönlich näher als Dr. Prokeš standen. Wie immer, zeigte er sich da als ein furchtloser Verteidiger der Wahrheit und der Gerechtigkeit – ganz im Sinne des klassischen Ausspruchs *Amicus Plato, sed magis amica veritas*.